

Úvodné slovo

Agrosektor a rozpočet EÚ

Milko

Aj keď Európsky parlament vrátil rozpočet naspäť Komisii, aby ho v niektorých kapitolách doplnila, má už európska dvadsaťpäťka svoj strednodobý finančný plán. Po jeho úprave príde k slovu príprava medziinštitucionálnej dohody medzi Radou a EP, ktorý rozpočet právne potvrdí. Nové členské štáty mali

záujem na jeho prijatí, pretože najmä ich poľnohospodári očakávajú, že príjmy zo štrukturálnych fondov EÚ pomôžu zlepšiť ich situáciu a využiť nové programovacie obdobie a podporu rozvoja vidieka (viď článok na str. 3) a zúčastniť sa aktívne a nastávajúcich reformách Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ (SPP). Komisárka pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka Mariánn Fischerová-Boelová označila za najdôležitejšiu udalosť uplynulého roku súhlas ministrov poľnohospodárstva s reformou cukorného režimu (viď článok na str. 9). V tomto roku chce komisárka predstaviť a prerokovať návrh reformy sektoru vína a pravdepodobne aj ovocia a zeleniny. Za svoju prioritu označila podporu rozvoja biopalív. Európske poľnohospodárstvo vstupuje podľa nej do novej éry.

Zhrňme si v bodoch s akými výdavkami počítala Komisia na poľnohospodárstvo a aké budú celkové výdavky Únie:

- v rokoch 2007 – 20013 spotrebuje EÚ celkom 862,36 mld. €, čo je 1,045% HDP EÚ,
- výdavky na poľnohospodárstvo dosiahnu výšku 293 mld. € a zostanú tak na úrovni dohody z roku 2003,
- Veľká Británia sa vzdá cca 20% rabatu a zaplatí do rozpočtu Únie o 10,5 mld. € viac,
- na štrukturálnu pomoc chudobnejším krajinám pôjde celkom 157 mil. €,
- v chudobnejších ČŠ, ktorý HDP je nižší ako 85% priemeru EÚ25, bude Únia financovať projekty na rozvoj regiónov až do výšky 85%,
- nové ČŠ budú môcť používať peniaze zo štrukturálnych fondov aj na bytové projekty,
- v roku 2008 alebo 2009 vypracuje Európska komisia správu o revízii štruktúry rozpočtu EÚ, vrátane výdavkov na Spoločnú poľnohospodársku politiku a britského rabatu. Na jej základe bude môcť Európska rada rozhodnúť o zmene výdavkov. Zmena výdavkov, najmä na SPP, sa očakáva na obdobie po roku 2013. To však bude závisieť najmä od negociácií s WTO a schopnosťou EÚ obhájiť svoje oprávnené záujmy a pochopenia záujmov tretieho a štvrtého sveta.

Ivan Milko

Ekonomický komentár

Reforma cukru v EÚ

Reforma cukru v EÚ je stále živý a definitívne neukončený proces. Na 2 692. zasadnutí Rady ministrov pre poľnohospodárstvo a rybnárstvo v novembri 2005 bol prerokovaný návrh reformy cukorného režimu. Základom na rokovanie bol súhrnný materiál zahŕňajúci tri nariadenia Rady ktoré tvoria základný súbor opatrení meniacich súčasný cukorný režim a to:

- a) Návrh nariadenia Rady o spoločnej organizácii trhu s cukrom (SOT)
- b) Návrh nariadenia Rady, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie (ES) č. 1782/2003, ustanovujúce spoločné pravidlá pre režimy priamej podpory v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky a ktorým sa zavádzajú niektoré režimy podpory pre poľnohospodárov
- c) Návrh nariadenia Rady, ktorým sa ustanovuje dočasný program reštrukturalizácie cukrovarníckeho odvetvia v Európskom spoločenstve mení a dopĺňa nariadenie (ES) č. 1258/1999 o financovaní spoločnej poľnohospodárskej politiky.

Priebeh rokovaní rozdelil členské štáty EÚ na podporovateľov, odporcov a tých, ktorí akceptujú nevyhnutnosť reformy, ale majú voči niektorým opatreniam výhrady. Medzi poslednú skupinu patrila aj SR.

Anglické predsedníctvo s cieľom dosiahnuť dohodu predložilo v úvode rokovaní prvý kompromisný text a vyzdvihlo tieto kľúčové zmeny:

1. Úprava časového priebehu reformy - keď k zníženiu ceny cukru by nedošlo počas plánovaných 2 rokov, ale výrobcom budú poskytnuté 4 roky (-20 %; -7,5 %; -7,5%; -4%) na adaptáciu. Zníženie ceny cukru o 39 % malo ostať zachované. Výška reštrukturalizačnej pomoci bude v prvých 2 rokoch rovnaká (730 €/t);
  2. Zvýšená flexibilita pri reštrukturalizačnom fonde, ktorá umožňuje čiastočné uzatvorenie fabriky a vrátenie kvóty (65 %-ný príspevok v prípade prerobenia cukrovaru na produkty nespádajúce pod SOT s cukrom; 35 %-ný príspevok pri čiastočnom vrátení kvóty). Z reštrukturalizačného fondu budú minimálne 10 % čerpať poľnohospodári a majitelia techniky.
  3. Zachovanie intervenčného mechanizmu počas prechodného obdobia (intervenčná cena = 75 % budúročnej referenčnej ceny; maximálne oprávnené množstvo má byť 400 tisíc ton).
  4. Možnosť pre ďalších 10 ČŠ (vrátane SK) zvýšiť svoju kvótu cukru o 10 000 ton, za poplatok
- a ďalšie návrhy ako:
- jasnejšie pravidlá pre chemický cukor
  - využitie všetkých dostupných možností v rámci WTO pre vývoz cukru
  - úprava pravidiel pre potreby rafinérií cukru
  - posilnenie pravidiel pôvodu uplatňovaných pri dovozoch cukru

- posilnenie najpostihnutejších regiónov, ktoré obdržia v rokoch 2006- 2007 z reštrukturalizačného fondu dodatočných 105 €/t.

SR v priebehu rokovaní uplatňovala stanoviská, ktoré boli od začiatku rokovaní o reforme cukorného režimu orientované na určité kľúčové výhrady a pripomienky:

□ najväčší problém pre SR predstavoval návrh na zvýšenie celkovej kvóty EÚ o dodatočnú kvótu vo výške 1 mil. t ako kompenzáciu pre krajiny s tradične vysokou produkciou C cukru. Podľa SR tento prvok ide proti logike reformy, ktorej cieľom je znížiť produkciu v EÚ.

□ ďalším problémom pre SR bola výška reštrukturalizačnej pomoci a takmer neobmedzené možnosti jej použitia, čo v kombinácii s uvedeným zvýšením kvóty predstavuje skrytý transfer kvót,

a z ďalšie problémové body, napr.

□ flexibilita zníženia ceny repy o 10 % na základe odvetvovej dohody,

□ vyriešenie priamych platieb pre pestovateľov repy v ČS uplatňujúcich SAPS,

□ zabezpečenie potrieb chemického a farmaceutického priemyslu.

Po druhom kole trilaterárnych rokovaní prešiel druhý kompromisný návrh úpravami Komisie, po ktorých bol na plenárnom zasadnutí dňa 24. 11. 2005 prijatý kvalifikovanou väčšinou ako všeobecný prístup Rady k reforme (proti hlasovali GR a PL).

Z pohľadu SR najpodstatnejšie zmeny v hlavných rysoch reformy sú:

1. Zníženie ceny cukru o 36 % počas 4 rokov pri kompenzácii 64,2 % zníženia príjmu pre pestovateľov cukrovej repy vo forme priamych platieb;
2. Odstránenie možnosti znížiť cenu cukrovej repy o ďalších 10 %;
3. Upravenie pravidiel pre čerpanie reštrukturalizačnej pomoci – cukrovar, ktorý sa prebuduje na alternatívnu produkciu (napr. bioetanol) dostane reštrukturalizačnú pomoc vo výške 75 %. Minimálny podiel pestovateľov cukrovej repy je 10 % reštrukturalizačnej pomoci;
4. Prechodná (dočasná) viazaná pomoc. Priame platby sa budú rovnať 64,2 % zníženia príjmov z pestovania cukrovej repy. V ČS, kde dôjde k poklesu kvóty pod 50 % sa bude 5 rokov vyplácať dodatočná priama platba viazaná na produkciu repy vo výške 30 %. Tieto ČS budú môcť zároveň vyplatiť národnú pomoc;
5. Zvýšenie reštrukturalizačnej pomoci. Na pokrytie dodatočných nákladov sa zvýšili reštrukturalizačné odvody. Reštrukturalizačný fond bude vo výške 6,3 miliardy €, samofinancovaný priemyslom. Reštrukturalizačný odvod z izoglukózy bude 50 % odvodu z cukru;

6. Dočasný systém intervenčných nákupov. Počas prechodného obdobia 4 rokov bude zachovaná intervencia, intervenčná cena bude 80 % referenčnej ceny nasledujúceho roka, množstevné obmedzenie 600 tis. ton ročne.

Pretože ešte nie je dostupný názor Európskeho parlamentu (EP), prijala Rada tento všeobecný prístup, ktorý bude zakomponovaný do textu nariadení Rady zahrňujúcich súbor reformných opatrení a formálne budú nariadenia prijaté až po prijatí názoru EP.

Dohoda z novembra má poskytnúť dostatok času na pripravenie implementačných pravidiel t. j. vykonávacích nariadení Komisie, ako aj vyrovnanie sa s rozhodnutím WTO o cukre (EÚ musí usporiadať svoje vývozy cukru tak, aby neprekračovali naše záväzky do 22.5.2006).

Ivan MILKO

Rezervované pre makroekonomiku

Podpora rozvoja slovenského vidieka z EÚ na roky 2007 – 2013

Na nové programovacie obdobie Ministerstvo pôdohospodárstva SR pripravuje jeden súhrnný program „Program rozvoja vidieka SR na roky 2007 – 2013“.

EÚ reaguje na neustále zmeny, aby sa adaptovala na požiadavky, ktoré prináša život. Preto prijala vlni nové nariadenie Rady(ES) č. 1698/2005 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EAFRD), ktorý integruje oba doterajšie sektorové operačné programy (SOP) Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka a Plán rozvoja vidieka. ERAFRD nepatrí medzi štrukturálne fondy.

Ryby a rybárstvo podporí nové nariadenie, ktoré ešte nebolo schválené. Na operačnom programe Rybné hospodárstvo SR 2007 – 2013 experti už dlhší čas pracujú a snažili sa dosiahnuť, čo sa žiaľ nepodarilo, aby SR ako vnútrozemský štát, pre ktoré je rybárstvo marginálnym problémom, nemusela mať samostatný operačný program pre rybárstvo a nemusela podstupovať dve samostatné schvaľovacie a hodnotiace administratívne procedúry, ale len jednu spoločnú pre rozvoj vidieka a rybárstvo.

Snahou expertov je vytvoriť prehľadný podporný program pre rozvoj vidieka, postavený na dobrých skúsenostiach a úspechu podporných programov skráteného programovacieho obdobia. (SR vstúpilo do EÚ uprostred je finančného programovacieho obdobia).

Nový Program rozvoja vidieka SR na roky 2007 – 2013 je členený do štyroch osí, z ktorých každá má svoje opatrenia. V novom programovacom období sa bude pokračovať aj s podporou opatrení, ktoré boli prevzaté a modifikované zo SOP Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka a Plánu rozvoja vidieka do nového nariadenia.

Program RV je podriadený národným prioritám definovaným v Národnom strategickom pláne RV na obdobie 2007 – 2013. Stratégia RV definuje 4 kľúčové priority zamerané na konkurencieschopnosť poľnohospodárskeho, potravinárskeho a lesníckeho sektora, ochranu a zlepšenie kvality životného prostredia, zlepšenia kvality života na vidieku a zlepšenie riadenia vo vidieckych oblastiach.

Os 1 je zameraná na podporu produktívneho poľnohospodárstva a spracovateľského priemyslu, jeho modernizácie, inovácie a reštrukturalizácie a odovzdávanie vedomostí v rámci agropotravinárskeho a lesníckeho sektora. Os 1 pokračuje v podpore produktívneho poľnohospodárstva SOP Plánu RV, ktoré bolo rozšírené o lesné hospodárstvo. Novým prvkom podporovaných činností je rozširovanie spracovateľských kapacít a problematika obnoviteľných zdrojov energie.

Opatreniami osi 1 sú: 1. podpora znalostí a skvalitnenie ľudského potenciálu, 2. reštrukturalizácia a rozvoj fyzického potenciálu a podpora inovácií a 3. v rámci prechodného opatrenia sú to odbytové organizácie výrobcov.

Os2 je zameraná na zlepšenia životného prostredia a krajiny. Vychádza zo strategického usmernenia spoločenstva a podporuje zachovanie biodiverzity a rozvoj poľnohospodárskych a lesohospodárskych systémov, kvality podzemných a povrchových vôd, kvality poľnohospodárskej a lesnej pôdy a zmiernenie dopadu klimatických zmien. Implementácia piatich z ôsmich opatrení osy2 pokračujú z Plánu RV na roky 2004 – 2006.

Opatrenia osy 2 sú rozdelené na dve skupiny: opatrenia zamerané trvalo udržateľné využívanie poľnohospodárskej pôdy a opatrenia zamerané na trvalo udržateľné vyžívanie lesnej pôdy.

Os 3 je zaoberá zlepšením kvality života na vidieku a to vytváraním pracovných príležitostí a podporou ekonomických aktivít na vidieku. V súčasnosti sa rokuje o zahrnutí oživenia veľkých obcí do programu, ktorý bude financovaný zo zdrojov EAFRD a budú podporované zo štrukturálnych fondov.

Opatrenia osy 3 sú rozdelené do štyroch skupín: opatrenia na diverzifikáciu vidieckeho obyvateľstva, opatrenia na zlepšenia kvality života vo vidieckych oblastiach, opatrenia na vzdelávania a informovanosť hospodárskych subjektov, ktoré pôsobia v oblastiach vzťahujúcich sa k osy 3 a opatrenia na získavanie zručnosti a oživovania s cieľom pripraviť a realizovať stratégiu miestneho rozvoja.

Prioritou osy 4 je zlepšovania správy a riadenia a mobilizácia rozvojového potenciálu vo vidieckych oblastiach. Koncepcia tejto osy vychádza z predpokladu, že miestni obyvatelia najlepšie vedia definovať akú podporu potrebujú. Preto je poskytovanie podpory z tejto osy viazané na existenciu miestnych akčných skupín zložených z miestnych súkromných subjektov, ako sú napríklad ekonomické, sociálne a kultúrne partnerstvá a organizácie. V rámci osy 4, známej pod menom LEADER, je možné

čerpať z finančných prostriedkov jednej, resp. súčasne viacerých osí Programu RV. Podmienkou je geograficky, ekonomicky a sociálne homogénne územia, v ktorom je hustota obyvateľstva max. 120 obyv./km² a žije na ňom min. 10 tis. a max. 100 tis. obyvateľov.

Na dosiahnutie cieľov Programu má SR k dispozícii 1,5 mld. €. Z nich 63% bude čerpať os 2. Os 1 bude podporená 20%, os 3 -12,5% a os 4 - 2,5%. Technická pomoc bude tvoriť 2% zo sumy určenej na plánovacie obdobie 2007 – 2013.

Ivan MILKO

Medzinárodné politické vzťahy

Zvíťazí rozum alebo globálny egoizmus

Otázka iránskeho jadrového programu irituje Západ, predovšetkým USA, Izrael, ale tiež EÚ a čiastočne aj Rusko už pomerne dlho. V posledných dvoch rokoch a hlavne mesiacoch však do takej miery, že jeho riešenie je schopné zakývať rozhodujúcimi svetovými burzami v spojení s rastom cien ropy a plynu. Naposledy sa tak stalo 10. januára 2006, keď Irán oznámil svoje rozhodnutie pokračovať vo svojom jadrovom programe s tým, že dovtedy zapečatené zariadenia otvorí. Iránsku krízu následne prehĺbilo vyjadrenie (20. januára 2006) guvernéra Iránskej národnej banky, ktorý vyhlásil, že jeho krajina „začala prevod svojich menových rezerv z európskych bánk tam, kde to považuje za vhodné“.

Posledne uvedené je mimoriadne vážny signál. Irán zrejme poučený z americko-iránskej krízy v druhej polovici 70-tých rokov, keď USA cez medzinárodný medzibankový systém „Swift“ zablokovali jeho rezervy spôsobom, že ani banky tri dni nevedeli na účtoch ktorých bánk sa momentálne rezervy nachádzajú. Je to signál a príprava k tomu, že Irán nemieni ustúpiť tlaku USA, rokovaniam s EÚ (Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia), ani prípadnej rezolúcii Bezpečnostnej rady a sankciám prijatím v rámci OSN. Chce za každú cenu pokračovať vo svojom jadrovom programe využitia atómovej energie podľa jeho vyhlásení „na mierové účely“. Ťažko však uveriť, že konečným cieľom nie je výroba vlastnej atómovej zbrane. Signalizuje to zápas o výšku obohatenie uránu tak, aby bol vhodný aj na takúto výrobu.

Čo je príčinou takeého konania Iránu? Je ich celý rad, politických, ekonomických, kultúrnych, náboženských s váhou v globálnej politicko-ekonomickej oblasti. Nosné dnes sú dve. USA už niekoľko rokov označujú Irán za krajinu podporujúcu terorizmus. Samozrejme, ako naznačuje Libanon a iránska podpora tamojších milícií, vylúčiť sa to nedá. Avšak rozhodujúce postavenie v teroristickej sieti Al Kajdá majú Arabi. Irán je však štát, kde

Bonko

úradným jazykom je perzština, 51% obyvateľov tvoria Peržania, 24% Azerbajdžania, 9% Kurdi a 5% Gilámci.

Druhou príčinou je, že USA za teroristické krajiny svojho času označili aj Irak (čo sa doteraz hodnoverne nepreukázalo) a tiež Afganistan (potvrdilo sa). Výsledok – obe tieto krajiny USA obsadili vojensky, čím vlastne Irán dostali do klieští z mora, východu aj západu. Pričom s výnimkou Ruska boli pokusy cez vojenské základne usadiť sa aj na severe v Uzbekistane a Turkménsku (v Turecku sú USA prítomné, Azerbajdžan, ako ďalší sused Iránu zostáva zatiaľ otvorený). Celé to na Irán musí pôsobiť hrozivo a preto po príklade Severnej Kórei chce mať odstrašujúcu zbraň. Hlavne ak americká vojenská doktrína, ale aj prehlásenia činiteľov Francúzska, Veľkej Británie nevylučujú lokálne použitie atómových zbraní a Ruska za určitých podmienok nakoniec tiež.

Za všetkým treba vidieť záujmy. Tieto sú však rôzne u rôznych aktérov. Spoločne sú zakryté humánnou snahou nezvyšovať nebezpečenstvo z rozširovania atómových zbraní do rizikových štátov. Je tu však otázka? Je Pakistan so svojou vojenskou diktatúrou a skupinovú podporou Al Kájdý, ktorý atómové zbrane má, menej rizikový ako prípadne Irán? Navyše know-how na technológiu obohacovania uránu získal Irán z Pakistanu.

Priamy záujem na nerozšírení atómových zbraní a ich získanie Iránom má z politicko-existenčných dôvodov len Izrael. EÚ, hlavne Francúzsko, Nemecko a čiastočne aj Veľká Británia majú záujem predovšetkým na stabilite Blízkeho a Stredoázijského regiónu v záujme stability dodávok ropy a plynu na svetové trhy. Cena týchto komodít vplyvom dopytu (Čína, India) by síce rástla, ale spôsobom, ktorý by ďaleko menej bránil rozvoju stagnujúcich ekonomík štátov EÚ.

Hlavným aktérom teda zostávajú záujmy USA. Obsadením Iraku sa síce dostali k bohatým náleziskám ropy a plynu a odblokovali tým dodávky na ich embargo, no nedokázali zo známych príčin zabezpečiť stálosť ťažby a ich prepravy potrubiami. Navyše, rýchlo rastúce potreby krajín Strednej a Východnej Európy, ale hlavne Indie, Číny a ďalších krajín Juhovýchodnej Ázie vytvárajú trvalý precedens ich nedostatku. Perspektívne riešenie vidia a našli v exploatacii bohatých ložísk ropy a plynu v Kaspickej panve. Všetky možné náleziská v tejto oblasti v Azerbajdžane, Kazachstane, Turkménsku a Uzbekistane sú dnes v rukách amerických, britských, čiastočne francúzskych a firiem iných krajín. Rusko cez Lukoil má malý podiel len na jednom nálezisku. Ruské a iránske náleziská sú v rukách firiem týchto štátov a nie je predpoklad že niekto si na Rusko ako atómovú supervelmoc trúfne. Zostáva Irán.

Navyše, Rusko cez svoje štátne a pološtátne firmy (Gazprom, Rosneft) vedie tvrdú medzinárodnú politiku v smere plnej alebo majoritnej kontroly ropovodov a plynovodov v krajinách bývalého ZSSR (Azerbajdžan, Gruzínsko, Arménsko, Ukrajina, Kazachstan, Uzbekistan a Turkménsko, kde navyše zmluvou si zabezpečilo dodávky

plynu na dvadsať rokov). Čiže ak USA chcú mať plnú kontrolu na produktovodmi musia rátať s Iránom.

Samozrejme je tu rad ďalších globálnych politických a ekonomických súvislostí. Aj preto USA sa snažia o určité spacifikovanie záujmov Indie, ako nastupujúceho globálneho hráča. S určitosťou však možno povedať, že sa im to nepodarí v prípade Číny, najľudnatejšej krajiny a štvrtej najsilnejšej ekonomiky sveta. Prípadne embargo OSN na Irán, len posilní jeho úsilie na získanie vlastnej atómovej zbrane a dodávateľa technológií a know-how sa nájdu. Vojenské obsadenie Iránu však hrozí globálnou polarizáciou nie len tejto oblasti, ale aj v ďalekom a širšom svetovom zábere.

Nevdojak prichádza na myseľ historická paralela, spojená s obratom v II. svetovej vojne, keď vojenské ťaženie Nemecka za zakaukazskou ropou nakoniec viedlo k jeho vojenskej a politickej porážke.

Ing. Anton Bonko

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Obchodné vzťahy Slovenskej republiky s krajinami Blízkeho a Stredného východu

Vzťahy Slovenskej republiky s krajinami Blízkeho a Stredného východu (BSV) nie sú rovnako intenzívne. Politické i obchodné kontakty sa sústreďujú skôr na krajiny stredomorskej oblasti. Táto skutočnosť je daná jednak historicky a jednak geograficky.

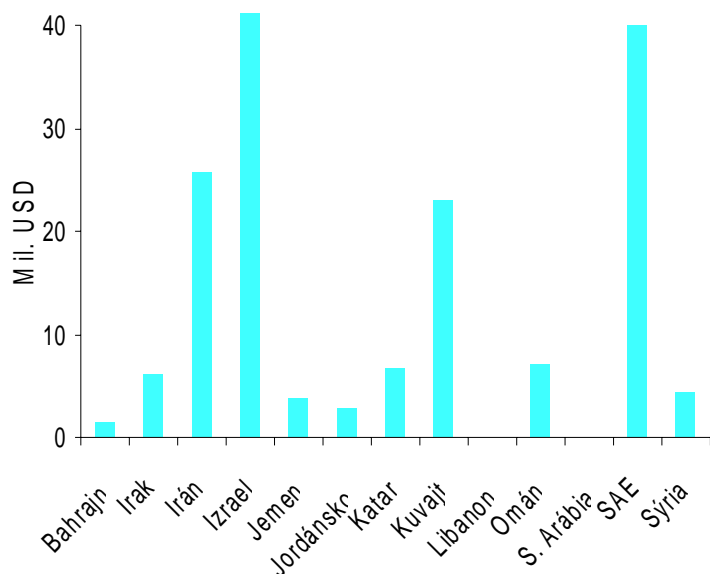
Vo vzťahoch s Iránom môže SR nadväzovať na tradície z obdobia 1. ČSR, ostatné štáty v regióne nadviazali s Česko-Slovenskom spoluprácu spravidla až po 2. svetovej vojne. Okrem počiatočnej podpory Izraela na konci 40. rokov, v 50. a 60. rokoch boli predmetom záujmov československej zahraničnej politiky najmä revolučné režimy a národno-oslobodzovacie hnutia v oblasti Úrodneho polmesiaca a Arabského polostrova. Kuvajt bol prvou a dlho tiež jedinou arabskou ropnou krajinou Perzského zálivu, s ktorou Československo od roku 1963 udržiavalo diplomatické styky. S týmito krajinami udržiava SR veľmi formálne styky aj v súčasnosti, čo nie je v súlade s ich ekonomickým potenciálom, využiteľným pre záujmy Slovenska.

Slovenská republika však môže nadviazať na niekoľko desaťročí dobrých obchodných kontaktov s krajinami regiónu. Vzhľadom na dobové politické záujmy sú vo viacerých prípadoch ich výsledkom pomerne vysoké slovenské pohľadávky v krajinách regiónu, z ktorých takmer tretinu predstavuje dlh Sýrskej arabskej republiky.

Havlová

Najvýznamnejšími obchodnými partnermi Slovenskej republiky v regióne sú Izrael, SAE, Irán a Kuvajt. Obchodná výmena s týmito krajinami v roku 2004 presiahla 20 mil. USD (v prípade Izraela a SAE až 40 mil. USD). Výrazne rastúcu tendenciu má obchod s Irakom, Jemenom, Katarom a Kuvajtom. Obzvlášť veľké rezervy má SR v obchodnom styku najmä s Bahrajnom, Libanom, Jordánskom a Saudskou Arábiou. Výšku obchodnej výmeny SR s jednotlivými krajinami regiónu zobrazuje nasledujúci graf.

Graf: Obchodná výmena SR s jednotlivými štátmi regiónu BSV v roku 2004

Zdroj: štatistiky Ministerstva hospodárstva SR

V štruktúre exportu Slovenskej republiky do krajín regiónu BSV výrazne dominujú najmä vozidlá a ich príslušenstvo, železo a oceľ. Ďalšími významnými položkami sú slovenského exportu sú jadrové reaktory, elektrické prístroje, nábytok, mliečne výrobky, obilniny a papier.

Postoje Slovenskej republiky ku krajinám oblasti sú do značnej miery ovplyvnené členstvom SR v EÚ a NATO. Pre Európsku úniu má región BSV strategicko-politickú, bezpečnostnú, ekonomickú a sociálno-kultúrnu prioritu. Záujem o Stredomorie bol prítomný od počiatku povojnovej integrácie. Za politický rámec prehĺbenia spolupráce sa považuje Barcelonská konferencia z roku 1995. Záujem EÚ nie je limitovaný iba na stredomorskú oblasť, ale tiež na krajiny GCC, odkiaľ EÚ dováža ropu.

V oblasti zahraničnej politiky je potrebné sa cielene a systematicky zamerať na krajiny, v ktorých je reálne dosiahnuť zintenzívnenie predovšetkým obchodno-ekonomickú spolupráce, posilniť slovenský export a získať voľný investičný kapitál. Po takmer 10 rokoch existencie samostatnej SR je možné na základe jasných parametrov úrovne vzťahov presne vymedziť krajiny prednostného záujmu z pohľadu presadzovania ekonomických záujmov SR v regióne BSV: Izrael, Irak, Irán a Sýria.

Ing. Katarína Havlová

Osobnosti

BERTIL GOTTHARD OHLIN

Ďalšou v našej galérii významných osobností je Bertil Ohlin – švédsky ekonóm, žurnalista, politik (1899 - 1979), ktorého dielo bolo (spolu s dielom Jamesa Meada) ocenené Nobelovou cenou za ekonómiu v roku 1977.

Ohlin študoval na univerzitách v Lunde, Štokholme a istý čas v Oxforde i na Harvard University, kde naňho výrazne zapôsobili Frank Taussig a John H. Williams. Po získaní doktorátu na Štockholmskej univerzite v r. 1924 sa o rok stal profesorom na University of Copenhagen. Svetové uznanie dosiahol v roku 1933 knihou o medziregionálnom a medzinárodnom obchode - *Interregional and International Trade*. Ale už predtým sa stal medzinárodne známym svojou kritikou Keynesovho prístupu k problematike vojnových reparácií Nemecka po 1. svetovej vojne. Ohlinovu dôchodkovú teóriu platobnej bilancie neskôr akceptoval aj Keynes. Jeho práce z prelomu 20./30. rokov vo viacerých smeroch predstihli Keynesovu "Všeobecnú teóriu zamestnanosti, úroku a peňazí". Z hľadiska cyklického vývoja ekonomiky zdôrazňoval najmä úlohu agregátneho dopytu. Investície pritom pokladal za najmenej stabilný faktor ekonomického vývoja. Úlohu predpokladaných výsledkov v neistom prostredí vnímal ako prepočítateľné riziko. V jeho koncepcii prebiehajú kumulatívne procesy medzi cenami, fyzickými produktmi a dôchodkami. Kumulatívne procesy expanzie a kontrakcie v cyklickom vývoji vysvetľoval na základe princípu akcelerácie a spájal ich s výkladom príčin, prečo tieto procesy neprolongujú do nekonečna.

Druhou oblasťou Ohlinovho záujmu bol medzinárodný obchod. Práve spomínaná práca "Medziregionálny a medzinárodný obchod" z roku 1933 bola základom na jeho ocenenie Nobelovou cenou v roku 1977. Ohlin spájal medzinárodný obchod s medziregionálnym na základe priestorového rozmiestnenia výrobných činiteľov. Skúmal hlavne dôsledky tých obchodov z hľadiska dôchodkových efektov a prelievania kapitálu.

Známym výsledkom tejto analýzy sa stala Heckscher-Ohlinova teória, podľa ktorej štáty vyvážajú tovary pre ktoré majú relatívne dobré výrobné podmienky a dovážajú tovary, pre ktorých výrobu majú podmienky relatívne horšie. Táto teória bola a je kritizovaná pre značný nesúlad jej záverov s empiricky dokázateľným vývojom medzinárodného obchodu. Z Ohlinových myšlienok a diela je zrejmé, že do spolupráce s Heksherom práve on mohol prispieť, popri akademických poznatkoch aj radom praktických skúseností aj z politickej a podnikateľskej sféry.

Vo svojej autobiografii pripúšťa, že sa venoval priveľa aktivitám a že tým bola čiastočne poznačená hĺbka

ekonomického výskumu. Dodal ale, že to bolo preňho fascinujúce konanie. Je naozaj obdivuhodné, ako tento seriózny ekonóm dokázal sklbiť činnosť lídra Liberálnej strany od roku 1944 až do roku 1967 (jeho dcéra Anne Wibble v radoch tejto strany bola ministerkou financií v r. 1991- 1994). Pred koncom II. svetovej vojny bol tiež ministrom obchodu. Popri tom neprestal v rokoch 1945 – 1965 prednášať a byť činný vo výskume i publicisticky - Ohlin sa vyše 2 300 novinovými článkami stal najaktívnejším zo švédskych profesorov -ekonómov 20. storočia. A ešte v jednom bol Ohlin výnimočnou osobnosťou – bol radikálnejší vo svojich akademických prácach než v novinových článkoch. Priznal to aj sám vo svojich výstižných memoároch, s ktorými je hodno sa oboznámiť.

LL

Mladí a veda

Celospoločenská dimenzia hospodárskeho rozvoja v regióne juhovýchodnej Ázie.

Žúdel

(Eventuálne a populárnejšie:
Hospodársky rozvoj juhovýchodnej
Ázie nastavuje zrkadlo vyspelým
štátom.)

Dynamický rozvoj juhovýchodnej Ázie je inšpiráciou pre vedcov z rôznych odborov. Rýchlo rastúci región s vyše 2,5 miliardami obyvateľov je zdrojom príležitostí a rizík v gigantickom merítku. Vyše sedempercentné prírastky hrubého domáceho produktu ovplyvňujú však životnú úroveň nielen v tomto regióne. Dnes si toho musia byť vedomí nielen akademici, ale i verejná a najmä tamojšia domáca, a tiež zahraničná politická scéna. Štvornásobný nárast HDP Číny v rokoch 1980 – 2000 mal za následok dvojnásobné zvýšenie spotreby energie. Ak má niekto pochybnosti o sociálnej či environmentálnej únosnosti tak enormného a rýchleho ekonomického rastu, tak sú oprávnené. Dlhodobá skúsenosť s rozvojom ekonomickej triády USA – EU – Japonsko hovorí o pomalšej avšak masívnej devastácii životného prostredia po celej planéte. Dobré známy je fakt, že na 20% obyvateľov rozvinutých štátov pripadá 80% spotreby všetkých zdrojov. Vedecké štúdie tvrdia, že ak by každý obyvateľ na svete spotreboval toľko energie a surovín, vyprodukoval toľko odpadu ako napr. priemerný Severoameričan, kapacita biosféry by zostala funkčná iba niekoľko týždňov. Rozmach juhovýchodnej Ázie bude pravdepodobne najhmatateľnejším dôkazom tvrdenia. Na jeho podporu možno uviesť i fakt, že spotreba zdrojov vo vyspelých štátoch rástla najprudšie v období urbanizácie, resp. koncentrácie obyvateľstva do miest. Rovnakého javu

sme dnes svedkami v juhovýchodnej Ázii a najmä v Číne. Ten však prebieha v oveľa väčšej mierke a dynamike. Dovoliť si tvrdiť, že táto skutočnosť bude mať v nasledujúcich niekoľko dekádach na celosvetovú spoločnosť možno väčší dopad, ako najnovší megatrend „uvedomelého kapitalizmu“ Patricie Aburdeneovej. Podobne ako kedysi vyspelé štáty, i Čína zaviedla ochranu domáceho životného prostredia spôsobom, že niektoré domáce surovinné zdroje nahradila dovozom. Tento dovoz však nebol spôsobený nedostatkom zdrojov na vlastnom území, ale šiel na úkor napr. intenzívnejšieho odlesňovania v Indonézii, Barme, či Brazílii. Pre spoločnosť prínosnejším by však mohol byť prvý zákon o obnoviteľných zdrojoch energie (OZE). Pomocou tejto legislatívy sa čínska vláda od 1. januára 2006 snaží finančnými, daňovými zvýhodneniami a výkupnými cenami podporiť využívanie obnoviteľných zdrojov energie po celej krajine. Od uhlia závislé čínske hospodárstvo by tak, podľa vládných predstaviteľov, v roku 2010 mohlo 15% svojej energie získavať z čistých zdrojov. Profesor Zhang Zhenming z Energy Research Institute, v štúdiu o výzvach a potenciáli Číny v tejto oblasti, vidí prínosy najmä vo vyššej energetickej bezpečnosti a diverzifikácii zdrojov, keďže predpoklad na rok 2010 hovorí, že až 40% celkovej spotreby ropy by malo byť dovážanej. Ďalšími pozitívami bude vyššia konkurencieschopnosť Číny na trhu s energiou; lepší zdravotný stav obyvateľstva (v dôsledku respiračných ochorení vo vidieckych oblastiach zomrelo v Číne napr. v 1995 1,46 milióna ľudí; v mestách je to tretia najčastejšia príčina smrti a ročne má za následok 330 000 úmrtí); lepší stav životného prostredia; a miestne viazaná (a vyššia v porovnaní s ostatnými zdrojmi) zamestnanosť. Ak však vezmeme do úvahy veľkosť čínskeho trhu s OZE, takýto nárast bude mať pozitívny vplyv nielen v spomínaných oblastiach, ale s rastúcim dopytom po obnoviteľnej energii bude zvyšovať i investície do čistých technológií, čím sa bude zvyšovať i efektívnosť a produktivita týchto zdrojov. Už dnes je Čína so 60% podielom na trhu lídrom vo výrobe a aplikácii vykurovacích solárnych panelov. Dopyt po tejto technológii sa má do roku 2020 zvýšiť zo súčasných 75 mil. m² na 300 mil. m². Najväčší potenciál v OZE má Čína, podľa odborníkov, ktorí vystúpili medzinárodnej konferencii o obnoviteľných zdrojoch energie v Pekingu v novembri roku 2005, popri vodnej energii, v energii veternej. Veterná energia sa môže do roku 2020 stať tretím najväčším zdrojom energie v krajine s výkonom 40 mil. KW a druhým do roku 2050 s výkonom 400 mil. KW. Koncom roku 2004 však bolo v Číne inštalovaných iba 43 veterných elektrární s výkonom 760 MW. Správy z tohto sektora však poukazujú na rast v predchádzajúcich troch rokoch v objeme 16,4%; 21,1% a 34,6%, čo zodpovedá ambicióznym plánom. Nemožno nespomenúť gigantickú veternú elektrárňu pri Pekingu, ktorá bude od októbra 2006 dodávať do siete denne 400 MW elektrickej energie, čím zásobí 400 000 domácností. Rastúci dopyt po spotrebe statkov a energie v Číne sa stáva príležitosťou pre veľký, ale aj malý biznis z celého sveta, avšak tiež rizikom pre celú

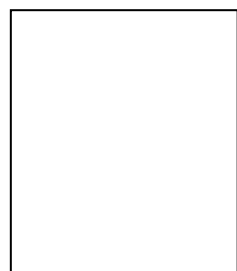
spoločnosť. Negatívne dopady majú formu kyslých dažďov v Japonsku, v Južnej Kórei, či smogu na západnom pobreží USA a nepoznajú hranice. Fenomén hospodárskeho rozvoja juhovýchodnej Ázie so sprievodnými javmi sa stáva záležitosťou nielen vedeckej komunity, ale celého spektra spoločnosti. Dôležitosť tomuto tvrdeniu pridáva i schválený úver Svetovej banky pre podporu rozvoja čistej energie v Číne, či januárová podpora ázijsko-tichomorského partnerstva Čínou a Indiou v oblasti efektívnejšieho využitia energie.

Ing. Branislav Žúdel

Európska únia

Spoločná poľnohospodárska politika EÚ

(1. časť)

Ustanovenie spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) ako súčasť spoločného trhu patrí k najkontroverznejším krokom ES. Na jednej strane sa vďaka realizácii SPP podarilo dosiahnuť zvýšenie objemu výroby potravín a ES sa presunulo z kategórie dovozov potravín medzi popredných svetových exportérov. Na druhej strane SPP zaťažovala európsky rozpočet oveľa viac ako všetky ostatné aktivity Spoločenstva. Rozpočtovaný podiel na financovanie poľnohospodárstva sa síce v posledných rokoch postupne znižuje, stále však predstavuje najvýznamnejšiu položku rozpočtu. Financovanie SPP napríklad v rokoch 1985 dosiahlo 73 % výdavkov z rozpočtu Spoločenstva, 1988 – 70 %, 1990 – 64 %, 1995 - 52 % a v roku 2002 to činilo 46,3 %.

SPP nie je možné vyhodnocovať izolovane mimo kontextu spoločného trhu, teda komplexného prostredia vytvoreného Zmluvou o EHS. Dohodu zakladajúcich štátov EHS z roku 1957 bolo možné dosiahnuť iba za podmienky, že sa zavedie systém poľnohospodárskych podpôr a stanoví sa mechanizmus zabezpečujúci preferenčnú spotrebu výrobkov pochádzajúcich z teritória spoločného trhu, čím bol rámcovo daný budúci charakter SPP. Krátko po tom, v roku 1962, bola SPP už determinovaná tromi základnými princípmi:

spoločným trhom, ktorý umožňuje pohyb poľnohospodárskych produktov na území členských štátov Spoločenstva a použitie prostriedkov a spoločných mechanizmov na organizovanie tohto trhu; *morálnou autoritou*, keď nákupcovia v členských štátoch sú viazaní morálnou povinnosťou uprednostňovať produkty pochádzajúce z krajín Spoločenstva; a *finančnou solidaritou*, keď suma výdavkov a nákladov spojených s uplatňovaním SPP je hradená zo spoločného rozpočtu ES. Špeciálnu polohu poľnohospodárstva v rámci ES potvrdili aj všetky reformy Zmluvy o ES, naposledy v Nice (2001), kde SPP je ukotvená v ustanoveniach článkov 32 až 38. Podľa zmluvy zahŕňa spoločný trh aj poľnohospodárstvo a obchod s poľnohospodárskymi produktmi, čo sú výrobky rastlinnej a živočíšnej výroby a rybolovu, ako aj výrobky po prvotnom spracovaní, ktoré s týmito produktmi bezprostredne súvisia.

Strategickým cieľom SPP je: (1) zvyšovať produktivitu poľnohospodárstva podporovaním technického pokroku a zabezpečovaním racionálneho rozvoja poľnohospodárskej výroby ako aj optimálneho využívania výrobných faktorov, najmä pracovnej sily; (2) zabezpečovať primeranú životnú úroveň poľnohospodárskej populácie, najmä zvyšovaním individuálnych príjmov jednotlivcov pracujúcich v poľnohospodárstve; (3) stabilizovať trhy; (4) zaisťovať riadne zásobovanie; a (5) zabezpečovať dodávky spotrebiteľom za primerané ceny. ES je pritom nútené prihliadať na skutočnosť, že poľnohospodárstvo predstavuje v členských štátoch odvetvie úzko späté s celým hospodárstvom a že fungovanie a rozvoj spoločného trhu poľnohospodárskych produktov musí sprevádzať prísne uplatňovanie SPP členskými štátmi. Na rozdiel od priemyselných produktov, Zmluva o ES stanovuje presný postup pri budovaní spoločného poľnohospodárskeho trhu, pretože poľnohospodárska produkcia má svoje osobitosti dané najmä tým, že je stále závislá na prírodných podmienkach, najmä klimatických.

Pavol Hrivík: